

Konference o Leninovi v Barceloně

Stoleté výročí Leninovy smrti (†1924) bylo podnětem k uspořádání několika mezinárodních konferencí. Byla to např. konference v Bilbao, kterou pořádal basický Socialistický výzkumný ústav (Ikerkete sozialisten instituta) a kde vystoupili uznávaní teoretici a badatelé, kteří představili jednotlivé aspekty Leninova díla či svůj pohled na jeho současný význam (Jodi Deanová, Kevin B. Anderson, Robert Brenner, Alex Callinicos, Wolfgang Fritz Haug). V neevropských zemích se konala konference např. v Abuiji v Nigérii, na níž se převážně afričtí myslitelé věnovali vlivu Leninovy teorie a politiky na národně osvobozenou hnutí ve Třetím světě a představili impulsy, které jsou podle jejich názoru v jeho díle aktuální i pro současný zápas chudých zemí s globálními nerovnostmi.

Konference v Barceloně měla název „Lenin. Sebeurčení, technika a moc“ a konala se ve dnech 26. až 28. června 2024. Jejím organizátorem byla „Katalánská společnost pro filosofii“ (Societat Catalana de Filosofia) a konference proběhla pod záštitou děkana Filosofické fakulty Barcelonské univerzity (Facultat de Filosofia, Universidad de Barcelona). Spolupořadatelem byl Institut pro katalánská studia (Institut d'Estudis Catalans) a celoevropská vzdělávací a výzkumná organizace Transform!Europe. Konference se zúčastnilo více než sedmdesát lidí z více než třiceti univerzit a vědeckých institucí z celého světa. Proběhlo osm plenárních přednášek,

s nimiž vystoupili: Tamás Krausz (ELTE Budapešť), Kevin Anderson (University of California, Santa Barbara), Stefano Petrucciani (Sapienza Università di Roma), Albert Noguera (Universitat de València), Mònica Clua-Losada (University of Texas), Marxlenin P. Valdés (Universidad de La Habana), Michael Brie (Rosa Luxemburg Stiftung). Účastníci si mohli vyslechnout celkem padesát pět prezentací a být přítomni na třech sympozii („Umění a kapitál“, „Lenin a Gramsci: demokracie pracujících, hegemonie a přeložitelnost“ a „Dějiny katalánských překladů Lenina“).

Pro příchozího z České republiky bylo překvapením, že Lenin je ve Španělsku, a zvláště v Katalánsku považován za významného myslitele a politika, který je především symbolem emancipačních zápasů. Jak shodně uvedli předseda Katalánské filosofické společnosti Conrad Vilanou a zástupce děkana Filosofické fakulty Barcelonské univerzity José Díez, Lenin byl v dobách Frankovy pravicové diktatury hojně studován španělskými a katalánskými filozofy jako jeden ze zdrojů kritického a emancipačního myšlení. Zájem o jeho dílo přetrvával až do dnešních dnů a opět zesílil v průběhu debat o katalánském právu na sebeurčení. Tyto úvodní projevy předznamenaly základní ladění konference, v níž neběželo pouze o historický výklad Leninova myšlení a politické činnosti. Jejím cílem bylo ukázat i historické paralely mezi dobou Lenino-

va života a naší současností a vést debatu o Leninově významu pro dnešní filozofii, sociologii a politickou činnost.

Tamás Krausz, maďarský politický a sociální historik působící na Univerzitě Loránda Eötvöse v Budapešti, ve své plenární přednášce aktualizoval závěry své knihy *Rekonstruování Lenina. Intelektuální biografie*, za niž v roce 2015 obdržel pamětní cenu Isaaca Deutschera.¹ Zdůraznil, že Leninovou hlavní myšlenkou po říjnové revoluci 1917 byla perspektiva přežití – šlo mu o to jak myslet a jednat, aby emancipační revoluce nebyla poražena nebo se nezhroutila kvůli vnitřním problémům, jak tomu bylo v minulosti téměř vždy. Podle Krausze by se dnes Lenin zaměřil na konkrétní analýzu naší situace a rozpoznal by, že v zájmu našeho přežití jsou zásadní systémové změny, jež sníží hluboké globální nerovnosti.

Mònica Clua-Losada, která je v současnosti předsedkyní Katalánského sdružení politických věd, představila svou koncepci „neoliberálního autoritářství“, podle níž se již od finanční krize v roce 2008 postupně omezují rozhodovací pravomoci demokratických institucí a tržní mechanismy nabývají stále represivnějších rysů. Pravicový populismus pak vyložila jako konsolidaci neoliberálního autoritářství. Odpovídá na něj by podle jejího názoru měla být nová socialistická strategie, která překročí meze foucaultovské kritiky moci a bude spočívat v emancipující se disciplinované subjektivitě vztažené ke konkrétní situaci.

Stefano Petrucciani, italský politický filosof, který byl donedávna předsedou Italského sdružení pro politickou filozofii, se ve své přednášce věnoval ruské historii, konkrétně se zabýval vztahem mezi buržoazní revolucí, která přinesla politická práva a zastupitelské instituce, a revolucí socialistickou, jejímž cílem bylo proměnit sociální strukturu společnosti. Podle jeho názoru spočívala hlavní Leninova chyba v tom, že tyto dva druhy revoluce chápal jako dva stupně: nejprve v únoru 1917 proběhla buržoazní revoluce, a ta měla přerůst v revoluci socialistickou. Problém, který si neuvědomoval, byl ovšem v tom, že po říjnové revoluci 1917 již ruská společnost sice nebyla buržoazní v otázce politických práv a institucí, avšak v sociálních a ekonomických vztazích ještě nebyla plně buržoazní. Tím pádem byl přechod k vyššímu typu demokracie, jíž měla být participativní vláda sovětů (rad pracujících volených zespodu), neproveditelný, neboť sovětská vláda byla nucena direktivně modernizovat zemi, kterou carská moc a ruská buržoazie modernizovat nedokázala. Petrucciani pak navrhl, abychom definitivně opustili představu o dvou revolucích a zaměřili se na různé potenciality, které přináší sama buržoazní revoluce, jež – řečeno s Habermasem – není dosud dokončena.

Michael Brie, německý sociální filosof, který působí v Institutu pro kritickou sociální analýzu Nadace Rosy Luxemburgové v Berlíně, představil celou řadu důvodů, proč bychom se právě dnes měli vracet k Leninovi. Podobně jako Lenin i my zažíváme období hrozcích či reálných válečných konfliktů.

1 Krausz, T., *Reconstructing Lenin: An Intellectual Biography*. New York, Monthly Review Press 2015.

Žijeme v době vzájemně provázaných krizí, kdy je třeba mít odvahu formulovat nejzásadnější otázky, jak se o to pokoušel Lenin nebo také Rosa Luxemburgová (např. „Jaký druh politiky vede k vypuknutí války?“). Dalším důvodem je, že dnešní levice je rozdělená na akademickou levici, která se zabývá čistě abstraktními koncepcemi zcela odpojenými od reálné politiky, a na pragmatickou reálpolitiku, které je teorie zcela cizí. Lenin však podle Brieho dokázal spojit oba póly a z teorie vyvodit konkrétní politickou strategii a taktiku. V této souvislosti Brie poukázal rovněž na to, že levice dnes nerozvíjí svou vlastní organizaci a identitu a převažuje v ní levicový liberalismus či libertarianismus. Tyto a další problémy se hlásí zvláště naléhavě v době, kdy dle Brieho můžeme čelit neofašistickému řešení nahromaděných krizí. Levice by měla znovu „vynalézt“ myšlenku socialismu, aby měla co postavit proti hrozícímu neofašismu.

Na závěr konference vystoupil se svou přednáškou americký filosof Perry B. Anderson, autor mnoha významných publikací o marxismu, kritické teorii a radikálních hnutích. Podobně jako Brie a další vystupující i on poukázal na podobnost mezi Leninovou dobou a současností. Vyšel přitom z předpokladu, že Lenin si po vypuknutí první světové války uvědomil, že marxismus se dostal do hluboké krize. Příklon tehdejších vůdců socialistických stran k vládám svých zemí a jejich podpora válečných rozpočtů, jež fakticky umožnila rozpoutání první světové války, nebyl jejich osobním selháním, nýbrž to byl

logický důsledek jejich chápání marxismu. V bouřlivé době na počátku války se však Lenin stáhl do ústraní a začal studovat Hegela. A právě v tomto momentu, jak uvedl Anderson, tkví Leninův bod obratu – až díky Hegelovi plně pochopil, že základem marxismu je dialektika, která se zaměřuje na protiklady a rozpory uvnitř společenské reality. Následně přestal pojímat poznání pozitivisticky, tedy jako „odraz“ dané skutečnosti, a pochopil ho jako výsledek dialektického vztahu ke skutečnosti, v němž poznávající subjekt vystupuje jako aktivní složka. Jak se Anderson pokusil vysvětlit, Lenin se zaměřil především na dynamiku globálních i lokálních společenských rozporů. Proto např. podporoval národní hnutí, která – třebaže neměla levicové či socialistické cíle – svým osvobozeneckým zápasem proti koloniálním impériím představovala progresivní síly. Současnou krizi marxismu a levice vůbec pak Anderson popsal jako následek antihegelovského „tažení“, které se v kritickém myšlení projevuje nejméně od šedesátých let minulého století a v konečném důsledku vede ke zrušení dialektiky. Celý tento problém pak vyjádřil v působivé zkratce takto: Lenin pochopil, že bez Hegela není revoluce možná.

Barcelonská konference, stejně jako další konference věnované Leninovi, dosvědčila, že se probouzí nový zájem o Leninovo dílo, které bylo považované za beznadějně anachronické. Mnozí teoretici emancipace a myslitelé zabývající se klimatickým přežitím lidstva si však uvědomují, že nám dnes nechybí analýzy a argumenty, které poukazují

na limity kapitalismu a na existenční potřebu vytvořit nějakou formu postkapitalistické společnosti. Jak známo, i Bill Gates a ekonomové na Světovém ekonomickém fóru dnes kritizují současnou podobu kapitalismu, nemluvě o kritických projevech papeže Františka nebo klimatické aktivistky Greta Thunbergové. Otázkou tedy není, jak by taková společnost měla vypadat či jak ji normativně zdůvodnit – k dispozici máme bezpočet nejrůznějších návrhů a modelů –, hlavní otázkou je, jakým způsobem probojovat přechod k této společnosti. Představa, že nové technologie, stávající instituce či mocní tohoto světa časem všechno vyřeší, se jeví stále více jako utopický naivismus.

Domnívám se, že pod tíží hromadících se krizí a konfliktů bude přibývat

kritických myslitelů a společenských vědců, kteří budou uvažovat tímto způsobem. V česko-slovenském prostředí je v tomto směru významným počinem vydání Lukáčsovy knihy *Lenin. Studie o souvislosti jeho myšlenek*, kterou editorsky připravil a úvodem opatřil Petr Kužel.² Tato kniha vyšla poprvé přesně před sto lety; již připravená sazba jejího českého překladu byla však na počátku normalizace rozmetána. Přes svou dobovou podmíněnost skrývá mnohé postřehy a formulace, které se – nezávisle na této knize! – v různé podobě objevily i na konferenci věnované Leninovi v Barceloně. Mohl by to být – jak se domnívám – dobrý začátek pro česko-slovenskou diskusi o Leninovi, která bude k jeho dílu přistupovat především z hlediska základních otázek současné doby.

Michael Hauser

Filosofický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., Praha
hauser@flu.cas.cz

2 Lukács, G., *Lenin. Studie o souvislosti jeho myšlenek*. Přel. L. Sochor. Ed. P. Kužel. Praha, Filosofia 2023.